

## یار ایرانی امام سجاد(ع)

ابان بن ابی عیاش فیروز ابواسماعیل

مهدی لطفی

اشاره:

از میان ایرانیان یا همان قوم فارس، افراد سرشناس و برجسته‌ای در جهان تشیع سربر آورده‌اند که در طول حیات خویش، نقش ارزشمندی در حراست و نشر معارف اهل بیت(ع) ایفا نموده‌اند. ابان بن ابی عیاش یکی از همین نام‌آوران است که در خدمت امام زمان خویش، حضرت سجاد(ع) بوده است.

### نام و نسب

ابان بن ابی عیاش یا ابان بن فیروز، از یک خاندان اصیل ایرانی است و ایرانی بودنش، از نام پدرش، فیروز پیداست. ابان از مردمان فارس و استان شیراز است. پژوهشگر بزرگ، انصاری زنجانی که درباره‌ی ایشان بررسی‌های فراوانی انجام داده است، زادگاه او را شهر نویندجان (شهری بزرگ که در شیراز و فسا باقی مانده است) می‌داند و می‌نویسد: «اسم کامل ابان بن ابی عیاش در کتاب‌های رجال شیعه و تاریخ چنین است: شیخ، دانشمند فقیه، عابد، زاهد، ابواسماعیل ابان بن ابی

بر رعایت این شرایط متعهد شدم و او نیز نوشته‌ها را به من تحویل داد و همه آنها را برایم خواند.<sup>۸</sup>

#### مسافرت به بصره

ابان بعد از آنکه کتاب را تحویل گرفت، نوشته‌های آن را خواند. برخی مطالب آن برایش روشن و فهمیدنی نبود. پس روانه بصره شد و با حسن بصری دیدار کرد و نوشته‌های سلیم را به او نشان داد. او گفت: در میان روایت‌ها، این کتاب چیزی جز حق نیست که از سوی رجال موثق شیعیان علی بن ابی طالب و نیز از ایشان شنیده‌ام.<sup>۹</sup>

#### در حضور امام سجّاد (ع)

ابان همان سال به سفر حج مشرف شد و خدمت حضرت سجّاد (ع) رسید و کتاب سلیم را به حضرت داد. حضرت آن را نگاه کرد و فرمود: «سلیم راست گفته است، خدا او را رحمت کند. اینها روایت‌های ماست که همه آنها نزد ما شناخته شده است».<sup>۱۰</sup>

کتاب سلیم بن قیس هلالی، از کتاب‌های معتبر و قدیمی شیعه به شمار می‌رود. کتشی نقل می‌کند که این کتاب را ابان، بعد از امام سجّاد (ع) به امام باقر (ع) داد و حضرت مطالب آن کتاب را تأیید کرد.<sup>۱۱</sup> نعمانی بزرگ، محدث تشیع، درباره این کتاب می‌نویسد: «در میان شیعه و همه اهل علم و راویان حدیث ائمه اختلافی نیست که کتاب سلیم، از بزرگ‌ترین و عالی‌ترین کتاب‌های اصول شیعه است و مضامین و رهنمودهای روایی آن را اهل علم و راویان حدیث اهل بیت (ع) نقل کرده‌اند. چون همه سخنان این کتاب، در اصل از پیامبر اعظم (ع)، امیرمؤمنان علی (ع)، مقداد، سلمان فارسی و ابوذر است؛ این کتاب، از کتاب‌های مرجع و مورد اعتماد شیعه به شمار می‌رود».<sup>۱۲</sup>

نویسنده «وسائل الشیعه» نیز کتاب سلیم را از کتاب‌های معتبر می‌خواند که نمونه‌هایی بر ثبوت آن و درستی نسبتش به نویسنده برجاست و شکی در صحت انتساب آن نیست.

کتاب سلیم را ابان بن ابی عیاش حفظ کرد و به دست آیندگان رساند و این، نشان از بزرگی و مرتبه والای وی است که سلیم به او اعتماد کرد و این مجموعه را به وی سپرد.

بزرگ‌ترین خدمت فرهنگی ابان به مکتب اهل بیت (ع)، حفظ و نشر کتاب سلیم است و مطالب این اثر را نیز درس‌آموختگان مکتب وی به دست ما رسانده‌اند.

#### رحلت

ابان در سال ۱۳۸ هـ. ق وفات کرد<sup>۱۴</sup> و یک ماه پیش از رحلتش، کتاب سلیم را به عمر بن اذینه سپرد.

#### پی‌نوشت‌ها:

- \* برگرفته از: یاران ایرانی تبار معصومان (ع)، مهدی لطفی، صص ۳۵-۴۰.
۱. سلیم بن قیس هلالی، اسرار آل محمد (ص)، ترجمه و تحقیق: انصاری زنجانی، ص ۱۲۶.
  ۲. تهذیب التهذیب، ج ۱، ص ۱۲۳.
  ۳. رجال طوسی، صص ۱۰۹، ۱۲۶ و ۱۶۴؛ تنقیح المقال، ج ۳، ص ۶۴.
  ۴. موسوعة طبقات الفقهاء، ج ۱، ص ۲۶۸.
  ۵. تهذیب التهذیب، ج ۱، ص ۱۲۳.
  ۶. تنقیح المقال، ج ۳، ص ۷۶.
  ۷. همان، ص ۶۶؛ اسرار آل محمد (ص)، ص ۱۹۴.
  ۸. کتاب سلیم، ص ۱۹۵.
  ۹. همان، ص ۱۹۶.
  ۱۰. همان، ص ۱۹۷.
  ۱۱. رجال کشی، صص ۱۰۴-۱۰۵، ج ۱۶۷.
  ۱۲. ابی زینب نعمانی، غیبت نعمانی، تحقیق: علی‌اکبر غفاری، صص ۱۰۱-۱۰۲.
  ۱۳. وسائل الشیعه، ج ۳۰، ص ۱۵۷؛ معجم رجال الحدیث، ج ۹، ص ۲۳۰.
  ۱۴. اسرار آل محمد (ص)، ص ۱۹۳.

عیاش فیروز عبیدی بصری...».

نام عبیدی، اشاره به آن است که ابان پس از خروج از شهر خود، نوبندجان که در نزدیکی شیراز است، وارد شهر بصره شد و بنا بر قوانین آن عصر، هر کس ساکن شهری می‌شد، باید نام خود را در یکی از قبایل ثبت می‌کرد. پس ابان هم در آن میان قبیله «بنو عبدالقیس» را انتخاب کرد که به تشیع مایل‌تر بودند و با مخفف کردن بنوعبدالقیس، به ابان عبیدی مشهور شد و به دلیل اقامت در بصره، به وی بصری گفتند.

از این رو، ابن حجر وی را عرب خالص نشمرده و در نسب وی نوشته: ابان بن ابی عیاش فیروز، ابواسماعیل مولی عبدالقیس البصری.

#### خدمت‌گزاری اهل بیت (ع)

شیخ طوسی در رجال، ابان را در شمار یاران امام سجّاد، امام باقر و امام صادق (ع) آورده<sup>۱۳</sup> و گفته که او در عصر امام صادق (ع) رحلت کرده است. از ابان روایت‌هایی نیز از این امامان برجاست.

#### ویژگی‌های اخلاقی ابان

ابن حبان می‌گوید: «ابان از عابدان راستین بود و شب را تا صبح به عبادت می‌گذراند و روزها روزه بود». ابن حجر نیز از ایوب نقل می‌کند که: «ما در طول عمر، او را به خوبی و نیکی می‌شناختیم و برخی او را «طاووس قراء» نام نهاده‌اند».

#### ابان و راهبایی به مکتب اهل بیت (ع)

سلیم بن قیس هلالی از یاران برگزیده امیرمؤمنان، علی (ع) بود. پس از آنکه حجاج بن یوسف ثقفی در سال ۷۵ قمری از سوی عبدالملک بن مروان حاکم عراق شد، حجاج در پی به دست آوردن و کشتن سلیم بن قیس برآمد. پس سلیم به سوی فارس فرار کرد و در آنجا به منزل ابان بن ابی عیاش پناه برد. ابان تا آن روز فاسد مذهب بود.

ابان در آن روزها چهارده ساله بود و به خواندن قرآن اهتمام داشت. در این ایام، سلیم روایت‌هایی را که از ام سلمه، سلمان، معاذ بن جبل و امام علی (ع) شنیده بود، برای ابان بازگو می‌کرد و این دیدار سبب هدایت او به مکتب اهل بیت (ع) می‌شود.

#### ابان، میراث‌دار اسرار آل محمد (ص)

ابان می‌گوید: پس از مدتی که با سلیم بودم، مرگش فرا رسید. مرا خواند و با من خلوت کرد و گفت: ای ابان! من با تو هم‌نشینی کردم و از تو جز آنچه دوست داشتم، ندیدم. نزد من نوشته‌هایی است که از رجال موثق شنیده‌ام و به دست نوشته‌ام. اگر می‌توانی، با من پیمان بند که تا من زنده هستم، آن نوشته‌ها را به هیچ کس خبر ندهی و بعد از مرگ من، از آنها برای کسی نقل نکنی، مگر کسی که مانند خود به او اطمینان داشته باشی. اگر هم برایت اتفاقی پیش آمد، آنها را نزد کسی از شیعیان علی بن ابی طالب (ع) که به او اطمینان داشته باشی و صاحب دین و آبرو باشد، بسپاری. ابان گوید: من